

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מה נוכל ללמוד מלשונן של מגילות ים-המלח?

המגילות הישנות, אשר נמצאו לפני ארבע שנים במערה שבקרבת ים-המלח, מעלות לפנינו לא רק בעיות בחקר המקרא ופרשנותו, בהיסטוריה הישראלית ובהתפתחות תרבותנו ודתנו, אלא גם בתולדות לשוננו, המילון העברי, תורת ההגה, תורת הצורות והתחביר—בכל אלה צריכים אנו להוסיף סעיפים לא מעטים כבר היום, אף כי חקירת המגילות עומדת עדיין בראשיתה. לא נוכל לקבוע את זמן כתיבת המגילות על פי המחקר הלשוני בלבד, אבל התמונה הכללית המתקבלת מתיישבת יפה עם תוצאות החקירה ביתר המקצועות. זאת תקופה, שבראשיתה עדיין לא נקבעו סופית חוקי הכתב המרובע (אותיות סופיות), שעדיין היה קשר עם המסורת הלשונית החיה (אוצר המלים, צורות פועל), אלא שהלשון

(1) סקירה זו באה להציג מקצת הבעיות הלשוניות, שנתעוררו עם פרסום מגילות ים המלח, ואינה בגדר בירור מדעי מקיף, מרבית החומר — אשר ימוין כאן בפעם הראשונה—לקוח מרשימותיי, אולם בעיקר בחלק המילוני הסתייעתי בחקירותיהם של המהדירים (א"ל סוקניק בשתי הסקירות על „המגילות הגנוזות“, ו-Burrows ועוזריו בעיתונות האמריקנית), במחקריו החשובים של ח' ילון (סיני י"ג, קריית-ספר כ"ו) ובהערותיהם של הברמן, ולנשטיין וקיסר במקומות שונים. אני מקווה, כי יעלה בידי לתת בקרוב סקירה מפורטת ומקיפה יותר במקום אחר.

השלטת הייתה הלשון הארמית (ראה להלן). תיאור זה מתאים לסוף ימי הבית השני, אבל גם לתקופה מאוחרת קצת. רבות מן התופעות אינן מיוחדות למגילה אחת, כי אם משותפות לאחדות מן המגילות, ובזה מוכח מוצאן המשותף גם מבחינה לשונית.

א. המילון

מלים רבות נודעות לנו כאן זו הפעם הראשונה, ומלים ידועות מכבר משמשות במשמעות חדשה: אוש — יס'ד (השווה צ'שיה, אושה, אושתא בארמית): יתמוגגו וירעדו אושי עולם (הוד' סק"ב 18.8); ק'עול — רגיל ומנוסה: ובעולים לשמוע קולות (אור סק"א, עמ' כג); הולל — כוב: כי אין הולל בכול מעשיך ולא רמיה במזמת לבכה (הוד' סק"ב 16.9; 17.7); חלכאים — רשעים: בקום רשעים על בריתך וחלכאים על דברכה (שם 31.9); מ'ג'ל (?) — יצירהועשייה: והואה מעפר מגבלו (סרך 21.11; והשווה הוד' סק"ב 7.8); מ'צ'רף (או מ'צ'רף) — ניסיון (סרך 4.8; ברית 27.20); ע'מד או (ע'מד ?) — ע'מדה. מעמד: כיא בחסדכה עמדי (הוד' סק"ב 6.7; והשוה טורטשינר לאיוב כג י); בצד פ' ש'ר (כגון חבק' 12.2), שפירושו, ביאור.

סימני מראייה המקימות הם: י'ש' (1) = מגילת ישעיהו השלמה (שבידי המנזר הסורי); י'ש' 2 = מגילת ישעיהו שבידי האיניברסיטה העברית (אלה מצוטטות לפי פסוקים); סרך = מגילת סרך היחד (תקנון הכת); ח'כ'ק' = מגילת פשר חבקוק (אלה לפי לוח ושירה); אור = מגילת מלחמת בני אור בבני חושך; הוד' = מגילת ההודיות (אלה לפי לוח ושורה מתוך סק"א = סקירה א' של סוקניק וסק"ב = סקירה ב'); פ'רג' = פ'רגמנטיים; ברית = ספר ברית דמשק, שנמצא בגניזת קהיר.

משמש הפועל לפשור — לפתור: לפשור את כול
דברי עבדיו (חבק' 8.2); צעד — עבר (עברה): ואין לצעור
על אחד מכול דבריו (סרך 11.3; 13.1).

ממגילת „מלחמת בני אור“ אפשר ללמוד ביטויים מן
המילון המלחמתי הקדום: הקצעים נקראים אנשי הקלע
(סק"א 1.8). זורקי האבנים וכו' הם הנזקקות (שם 11); יש
סיגי חצוצרות (או תקיעות): חצוצרות המקרא, חצוצרות
המארב, המרדף והמאסף (שם עמ' יט), ואילו התוקעים
הם צם השופרות (9.8).

מקצת הביטויים כבר הופיעו במקורות אחרים, אלא
שמובנם לא היה מחזור. ביניהם סךָ, שפירושו סדר וסידור
בכל גיווני המשמעות, וקץ — שמובנו זמן.

ייתכן, כי אף נובל להחיות מלים כגון הבאות להלן,
אחרי שנברר את שימושן במגילות בירור נוסף: אשישים
במובן אנשים בגיל בינוני: נערים, אשישים וזקנים (חבק'
11.6; השווה יש' טז ז); נגיץ (?) במשמעות פגיעה וצרה:
ולפקודת נגיעיהם עם קצי שלומם... וכול נגיעיהם ומועדי
צרותם (סרך 14.3; 23.3).

יש ביטויים המקכלים בפי הכת משמעות מיוחדת:
יחד היא מצין מלת מפתח של בני הכת החיים יחד והופכים
ליחד, מתכוונים להיחד וכו'. גורל אינו אלא המקום והמחלקה
הקבועים לאדם ברצונו של האל: והכוהנים מברכים את כול
אנשי גורל אל... והלויים מקללים את כול אנשי גורל בליעל
(סרך 2.2-5; גם בליעל מן המלים החוזרות ונשנות); יתן
גורלו בתוך ארורי עולמים (שם 17). תכון הוא סדר

(סידור) ומנת-חלק בתוך העדה: ואיש כתונו ישבו
לפניו (סרך 4,6) זה הסרך למושב הרבים, איש כתונו.
הכוהנים ישבו לרשונה...⁽¹⁾ (שם 8).

בצד מלים שהפכו למונחי הכת ממש יש ביטויים
וצירופים האהובים מאוד על המחברים: פחד ואימה
(על פי שמות טו טז; השווה: סרך 17,1; 15,10; חבק'
7,4; 4,3?); מוקשי שחת (הוד' סק"ב 2,7; ברית 2,14);
להתם — להשמיד (הוד' סק"ב 13,7; 12,8; סרך 20,4); צרח —
צוח, צעק (אור סק"ב 6,11; הוד' שם 16,8; ואף יש' מב יא 1).
בשינוי מה מן המשמעות המקובלת נמצא: מעפר
קורץ ולעפר תשובתו (הוד' סק"ב 3,10); והאיש אשר
תזוז רוחו מיסוד היחד (כל' תזוז מן, תבחל ב...; סרך 18,7.
השווה אסת' ה ט). חלמיש הוא סלע קשה במיוחד, ולא
אבן קשה בלבד (ואולי כך גם במקרא?): יסודי הרים לשרפה
ושורשי חלמיש לנחלי זפת (הוד' סק"ב 14,8). ומחיר
עניינו "צרוף" בכלל: ולגבורתכה אין מחיר (שם 9,10).

יש מלים וצירופים המופיעים בצורה שונה מן המקובל:
מלאכי חבל, ולא — מלאכי חבלה (סרך 13,4, וכך ב"ברית");
תוכחת, ולא — הוכחה: וגם אל יביא איש על רעהו דבר...
אשר לוא בתוכחת לפני עדים (סרך 1,6).

ממלים שהיו ידועות מלשון המקרא בלשון יחיד בלבד
משמשות צורות ריבוי: מן מן לָה (ז, משלי יחיד) נוצר מחלים

(1) לרשונה, ברשונה (20,2), בשנית (6,6), בשלישית (21,2) — פירוש

(פגיעות ז): ושערוריות מחלים רעים עשו בו (חבק' 1.9);
מלשון רָגָה נוצר רְנוּת: רנות אֶל בנבל עשור (אור
סק"א. עמ' יט; סק"ב 4.11). מאידך גיסא באה (בפעם הראשונה)
צורת היחיד נָכַל (חבק' 5.3).

מחברי המגילות הכיתתיות חידשו מלים וצירופים
לצורכיהם כדרך שנהגו מחברי התקופות המאוחרות—וכמנהגנו
אנו: מי רחץ הם מים לרחיצה (סרך 5.3); אורך אפים
(סרך 3.4) היא צורה תקינה של שם מופשט (לא כמו בירמ' טו טו),
וכנגדו קוצר אפים (26.6), ועל משקל זה גם קושי עורף
(11.4). כעסו של האל נשפך בַּמֶּתָךְ חמה (הוד' סק"ב 11.8)
לֹאִין פֶּלֶט (שם). אבל הוא נותן לנמוגי ברֵעִים חוֹק
מעמד (אור סק"א 6.9).

נוצרות צורות תחביר חדשות בין פעלים ומלות יחס:
וקלסו בַּעַם רב (חבק' 3.4; השווה את דברי הנביא א' י');
בעבור אשר הרשיע על בחירו (כלומר עשה לו עוול; שם
11.9); כי הודעתני ברזי פלאכה (הוד' סק"ב 23.9).
צורות נטייה מפעלים נדירים, אשר עד כה שיערנו
על פי הכללים. נמצאות כאן „שחור על גבי לבן": אנשי
הרמיה אשר לוא הִזְכּוּ דרכם (סרך 9.9); וַתִּפְדַּ נַפְשִׁי...
(הוד' סק"ב 16.7); תִּשְׁאַנִּי (כלומר תשכחני; יש' מד כא).
וגם הפועל הבודד שֶׁנֶּן זוכה לתחייה (הוד' סק"ב 6.9;
השווה דברים ו ז).

(1) הוֹדִיעַ ב... במובן הוֹדִיעַ את נרשם עד עתה רק מן
הלשון המשוערבת של ימי הביניים. רזי פלאים הוא אחד הצירופים
השכיחים בכתבי הכת וגם ב„ברית".

מאידך גיסא נמצא כאן שוני בצורתן של מלים מסוימות השגורות בלשוננו על יסוד הנוסח המסורתי של המקרא: במקום בול עץ (יש' מד יט) נמצא כאן בלוי עץ (מלשון בליה, והשווה שם פסוק 17) ובמקום הַחֲבָרִים וההוברים נמצא רק את החוברים הידועים (יש' מז ט, יב, יג).

ב. הכתב

לא זו בלבד, שהמגילות ממלאות חלל בחקר תולדות הכתב העברי בכלל, אלא שהן משפיעות אור על אחד התהליכים הבלתיברורים ביותר: התהוות אותיות מנצפ"ך הסופיות (קשווה טורטשינר, הלשון והספר א' עמ' 10 וכו'). מגילת יש', הקדומה שבמגילות מבחינה בעקיבות בין נ—ן בלבד. אין כמעט כל סימן להבחנה בין צ—ץ ו—פ—ף (חוץ מבתוספות המאוחרות), ואילו כ' סופית מתחילה להתפתח, אף כי רק לעתים רחוקות בלבד מורגשת הבחנה במתכוין (השווה את הצורות במגילה זו כ"ב יח"ט, כו יג, מח ד). מ' פתוחה יכולה לעמוד בסוף תיבה ו—ס' סתומה באמצע(י). מצב דומה משתקף במגילת „סרך היחד", אלא שכמעט ואין שם ס' סתומה באמצע תיבה (ראה שם 21,8). מקרה מיוחד 8,8). אמנם במגילות המאוחרות יותר אין אותיות סופיות הישרות לגמרי, אבל תהליך ההבחנה נגמר—

(1) מ' פתוחה לא תכוא בסופית הרבים (אבל השווה כס טו, לב ט, מב יב). מרבית המקרים של ס' סתומה באמצע תיבה הם לפני, ה"א מוספת' של העתיד המוארך או הכינויים הכבדים, שנוספה כנראה בדיעבד (אף כי הנחה זו אינה הכרחית). השווה: ארצבה (לד ז), אשיבה (מא יח), נמכרתמה (נב ג) וכו'. והשווה חבק' 3,5.

אף כי לא הושלם עד הסוף (חבק' 2,13; סק"ב 18.9?). כאן מתגלה לפנינו בפעם הראשונה שפע דוגמאות לפיתוח האותיות הסופיות, אלא שעדיין איננו יודעים, כמה זמן נמשך תהליך זה (כ-200 שנה?).

ג. הכתיב וההיגוי

לא תמיד נוכל לדעת, אם לפנינו שינויי כתיב בלבד, או אם שינויי הכתיב מעיד על שינוי במבנה ההגאי — או שמא לפנינו שיבושים בעלמא. התכונות שתימנינה כאן משותפות לכל המגילות (חוץ מן יש' 2). אלא שביש' 1 הן בולטות ביותר. כל מי שמעיין במגילות נתקל מיד בכתיב המלא דמלא לציון התנועות, שהוא — כביכול — תחליף לניקוד (שעתידים היו להמציאו כעבור מאות בשנים). י' משמשת במקום חיריק וצרי: כבראישונה (יש' א כו), רינה (יד ז), מית (לח א), אבילים (סא ב), ו' באה גם במקום קבוץ: חובשו (א ו), מוכה (נג ד), אולם חשיבות מיוחדת נודעת לשימושה של ו' לתנועת o — גם בשים לב להבדלי הגיית הקמץ בין העדות השונות. ו' תבוא לא רק במקום חולם (אוהל — יש' לח יב, אורחותיו — ב ג י), אלא גם במקום קמץ קטן: חודשיכם (א יד), ואצורכה (מב, ו), בשומעם

(1) כמובן גם "חולם מלא" אינו מסומן תמיד על ידי וי"ו: ירש (יש' סה ט), ונתרה (א ח), ואולי שיבוש היא. לוא פירושו: א) לא, ב) לו. אבל כשתבואנה שתי המלים זו אחר זו, נמצא: לוא לו (חבק' 2,8; 7,8). בתקופה המאוחרת לא הורגש עוד צורך בכתיב מלא זה, כפי שמתברר מן ההוספה החוזרת ונשנית של וי"ו מעל לשורה (כגון הודי, סק"ב 27-28,9).

(חבק' 7.2), ובעיברם (סרך 18.1). אם יבואו קמץ קטן וחטף קמץ — לפי מינחינו — זה בצד זה, תסומן התנועה העיקרית שבהם על ידי ו'. לכן: לחולי (יש' א ה), בחורי (ז ד), באוניות (מג יד), אבל: ותוארו (נב יד), ופועלכמה (מא כד), מואסו (סרך 53).

אך אולי אין כאן שינויי כתיב בלבד. כל ריבוי הווי"וין לא יבאר, משום מה נמצא לעתים קרובות כל כך ו' אחרי האות הראשונה של השב, הן כשאות זו מונעת לפי מסורתנו בשווא והן כשהיא מונעת בתנועה ממש. השווה: מואד=מָאד (יש' טז ו, מז ו וכו'), בורך=בָּרַךְ (מה כג), גופן=גָּפֶן (לד ד), קופד=קפוד, קפוז (לד טו), רוגע=רָגַע (נד ז-ח), נואם=נָאום (כמעט תמיד), אוגמן=אגמון (נח ה). כך גם: רוכסים (!) (מ ד), פועלתי=פְּעֹלְתִי (זט ד), בומתי (נח יד, ואולי נג ט: בומתו בהקצלה ל"קברו"). אולי כך גם תוחת (=תחת) שב"סרך" 13.7 במקום תחות המקובלת (כגון יש' ג כד, על דרך הארמית!). והשווה הזונות=הַנּוֹת (ברית 1.7; 8.5).

נטייה זו מורגשת גם בשמות פרטיים: סודם, עומר=סדום, עמורה (יש' א ט"י, יג יט), רומליה (ז א), שובנא (לו ג), אסרחודן (לו לח) וכו'. כמעט מן הנמנע לראות בכל אלו שיבושים, ומן ההכרח להניח, שיש כאן דרך הגייה שונה משלנו.

לשינוי הגייה — אולי בהשפעה ארמית — רומזת גם החלפת יו"ד באל"ף בצורות נקבה וריבוי: נכריאים (יש' בו), שפאים (מא יח), נבאות (ס ז), ציאה (נגב),

הכשדאים, הכתיאים (חבק' 11.2-12), גואים (פעמים רבות).
 בניגוד לזה, אל"ף הנוספת אחרי תנועת מלאות
 לא נהגתה, כנראה, כעיצור. אחרי חיריק: כיא (יש' א ב
 ועוד), מיא (לו כ), נפשיא (לח טו) ועוד¹). אחרי חולכ:
 בוא = בו (לו ז), אפוא (מכ כה)²; ואחרי שורוק: שמעוא
 (נה ב), ענא (נט יב), יאמינא (חבק' 6.2).

כנגד זה נעלמת מתוך הכתיב אל"ף שלא ביטאה עוד
 (אולי בהשפעת הארמית): קרעוֹה (סרך 202), קוֹשיח (1.10),
 קְתָה = באת (יש' לו כט), יוֹכְדוּ (מא יא), מוֹנִים (מ
 יב), מְרוֹשׁ (מ כא)³, ויומרו (חבק' 7.8), שרית = שארית
 (סרך 14.4; 13.5; יש' מד יז).

אִי־הגייית הגרונייכ – ואין אלו שיבושים מקריים בלבד –
 מחבטאת גם בהשמטת העיין והה"א: וישה = ויעשה (יש'
 ה ד), יבור = יעביר (כח טו). השמטת הה"א מצורות המקור
 הנסמך אחרי למ"ד שכיחה בכל המגילות מאוד: לחיות =
 להחיות (יש' נז טו), לשחית = להשחית (חבק' 13.4) לקריב =
 להקריב (סרך 9.8), לסיע = להסיע (ברית 16.1).

1) גם כתיב זה נעלם בחקופה מאוחרת יותר, כפי שמתברר, למשל,
 מן ה"תיקונים" וההשמטת בהוד' (השווה סק"ב לוח 9).
 2) במקום האל"ף באה ה"א (ראה להלן): אותה (יש' לו כא), כיחות
 (מד יב), נפֿזוה (נג יא). או שמא זה כינוי הנסתר והוי"ו סימן לחולם?
 3) זה לא מנע, כמובן, ששם העץ יכתב בראש (יש' מא יט,
 נה יג; ביש' 2 ס יג: בראש 1). והשווה את חרגום השבעים לחה' קד
 יז. — לאור הנטייה להשמטת האל"ף מפליא מאד, שביש' כא יד נמצא האתיו
 במקום התינו המסורתי, ואולי גם זאת אחת הנטיות הארמיות של המעתיק.

תמינה דומה מתקבלת מהחלפת הגרונים זה בזה:

א-ע: על במקום אל (יש' גח, כב ה¹); אתה במקום
עתה (כח כב), אמ במקום עם (סרך 2.8). א' תבוא במקום
ה' נחה אחרי תנועות שונות: ולדבונא (יש' ז יח), וחמשא
(לז לו), עושא (הה ה). במקום ה"א הגויה: אילילו = הלילו
(כג א), אדס = הדס (נה יג²). ה' תבוא במקום א' נחה:
חוטא = ח'טא (א ד), כסה = כסא (ט ו), ובמקום א' הגויה:
הנשי = אנשי (סרך 13.8), באופיע = בהופיע (2.10); וכך
"תיקן" הסופר ביש' א' כ"ד הויבי במקום אויבי.

מן הראוי להעיר גם על החלפת ס-ש: והשבישים =
והשביסים (יש' ג יח), שעפי הסלעים = סעפי (נז ה),
מאשו = מאסו (חבק' 11.1), שר = סר (ברית 13.7), ואולי:
אנוש = אנוס (סרך 12.7).

במקום אות דגושה יש שתיכתבנה שתי אותיות:
היים (חבק' 2.11), ענייה (יש' נד יא), תשווע (יש' 2
נח ט). כתיב זה נהוג גם באחדות מן הצורות של השורש
היה: הִיָּתָה (יש' א כא, ו יג, יא טז וכו'), וְהִיָּה (יט כ),
הייותך (ס טו).

ד. כינויי הגוף

המעלעל במגילות – ובמגילת ישעיהו בפרט – תמה על

-
- (1) יש' ב' ב' נמצא עלוהי במקום אליו המסורת, ומכאן פתח
להבנת הגרסה במיכה ד' א' – על במקום אל ביש' ו' ט, אל במקום על, שם י"ד ב'.
(2) במקום ה"א אחרי צרי תוכל לבוא יו"ד: ולכול מראי
דמיונים (אור סק"א עמ' כג), מעשי טוב (סרך 5.1), שדי כובס (יש' לו
ב). יו"ד זו תבוא גם במקום אל"ף (השפעה ארמית ז): והוציתי (יש' סה ט).

הה"אין הנוספות למרבית כינויי הגוף (הנפרדים והמצורפים כאחד). בצורות הנוכח תוספת הה"א לכאורה גראפית בלבד¹. בעוד שביתר הגופים יש להניח הגייה, שזכרה מש מקרבנו (אבל מצויה היא, למשל, אצל השומרונים). אולם יש לבדוק, אם הגייה שונה זו הייתה נהוגה בכל כינויי הריבוי, או שמא חלה כאן שאילה מגוף לגוף. מכל מקום מתקבל על הדעת, שלא הייתה זו ההגייה המקובלת, כפי שמוכיח המספר הגדול של הוספות-בדיעבד של הה"א².

נוכח: אודכה (בראשית כל הודיה), ואצורכה (יש' מב שמתה (הוד' סק"ב 1.7), יעצתה (חבק' 13.9).

נסת'ר: הודאה (חבק' 8.1 והרבה ביש'), היאה (אור סק"א 1.9; הוד' סק"ב 14.9).

נוכחים: הבטתמה (יש' כב יא), ושאבתמה (יב ג), ידיכמה (א טו), כארצכמה (לו יז).

נסת'רים: אחרי שם בריבוי: מעלליהמה (יש' ג י), אליהמה (כח יב).

אחרי שם ביחיד: לשונמה (יש' מא יז), ונפשמה (מו ב), אינמה (פרג' סק"ב, עמ' נג, 8)³.

נסת'רות: וברגליהנה (יש' ג טז), ויושביהנה (לו כז).

-
- 1) כמובן יש בכתיב זה הוכחה חותכת, כי ך' של הנוכח מונעת מעיקרה בקמץ, ואינה נחה (כגון: ביתך) כפי שחשבו לפני כן מקצת החוקרים.
 - 2) הצורות שכיחות למדי ביש', ואילו ביתר המגילות כמעט שאינן. השווה חבק' 14.2 להמה; פרג' סק"ב, עמ' נג: עלימה.
 - 3) על פי זה שמה במקום שם! (לר יד, לה חט). השווה גם הוספת הה"א ב, מאודה" (יש' לו ב; אור סק"ב 4.11).

יוצאת מן הכלל. הצורה (הארמית?): עליהון (סרך 25.3).
 נסתרת: ויאדרה = ויאדירה (יש' מב כא). ועריכה:
 (מד ז) (האם זאת אותה חוספת כמו בנוכח וכו'?). בהחלפת ה"א
 באל"ף: בהא = בָּה (יש' לד י, סב ד). במקום יָה שכיח
 מערק ליד והלאה – יהא: עליהא (לד יא). ומאציליהא (מא ט).
 נובחת: הצורות הישנות בתוספת יו"ד, שמהן נשאר
 זכר בניסוח המכורתי, שכיחות למדי: אתי = אַת (יש' נא י).
 שמעתי = שמעַתָּה (מח ח). שמתי... הכבדתי (מזו). יבעלוכי (סב ה).
 נסתר: במקום הכינוי יָיו נמצא הכינוי הארמי – והי:
 דרכוהי (יש' מח טו). ידוהי (מד ה). רגלוהי (סרך 13.6).
 אלוהיהי (25.5; קרא: אלוהי = אליו). אולם מאחר שהאותיות – י
 אינן מובדלות כהלכה בכל מקום, דומה שלעתים (ואולי תמיד?)
 יש לגרוס: יִיהו, וזאת צורת כינוי עברית טרורה, אף כי
 מפליאה. השווה: ועיניהו (סרך 5.5). בחוקיהו (11.5). לפניו
 (26.6). עליהו (חבק' 11.12). הנחה זו יש לה סיוע מן העובדה.
 שצורת כינוי המושא היא: יצרתיהו, עשיתיהו (יש' מג
 ז). והביאותיהו (מח טו). ואם כך, שמא הורגשה הסופית
 – יו ככינוי הנסתר ליחיד, שכן פעמים רבות משמשת היא
 כאן במקום כינוי היחיד בנוסח המסורתי, אף בניגוד לכללי
 התחביר, כמו: ועוד ידיו נטויה (יש' ה כה, ט יא וכו').
 אסרחודן בניו (לז לח). וכובע ישועה ברואשיו (נט יז).
 יוצריו (מה ט). וצ"ע.

ה. הפועל והשם

צורות עתיד של הפועל המשמשות בלשון המקרא

בעיקר בהפסק באות במגילות גם באמצע פסוק: ימשולו
(יש' ג ד), ותחפורו (א כט), יקבוצו (חבק' 9, 5), יעצורו (הוד'
סק"ב 9, 7), יערוכו (סרך 6, 4), יהפורו (ברית 6, 3), צורות
אלו באות גם בציווי: עכורי (יש' מז ב), זכורו (מו ח), וגם
לפני כינויים: וילכודה (כ א), אעזובם (מא יז), יעבודוכי (ס יב).
אולם אין זאת הדרך היחידה של בניין עתיד עם כינוי.
את צרור העיצורים במלה כגון „אדרשכה“ אפשר לפרוץ
בתנועה בין הרי"ש והשי"ן — אבל גם בין הדל"ת והרי"ש:
אדורשכה (הוד' סק"ב 2, 9), ידורשהו (סרך 14, 6), ישומעוני
(הוד' סק"ב 20, 9) ישופטנו (חבק' 12, 5; סרך 10, 13), יע(ו)בורנה
(יש' לה ח). כאן נשאר זכר לדרך בלתי מקובלת של יצירת
עתיד עם כינוי¹).

צורות עתיד מוארך („צורות זירוז“) משמשות בניגוד

(1) זוהי, למשל, גם הצורה המקובלת של הציווי עם כינויים בפעלים
השלמים, כגון שְׁמְרָהוּ, זְכַרְנִי, ברצוני להדגיש, כי דרך בנייה זו של העייד
קיימת רק לפני הכינויים. אין לה ולא כלום עם צורות העתיד של פועלי
פ"א, שבהם קיימת אך ורק שאלה של כתיב. הוי"ו יכולה להיכתב לפני
האל"ף (תואכל — אור סק"ב 8, 11; יואכלו — סרך 2, 6; ויואמר — יש' זג),
דהוי"ו יכולה להיכתב אחרי האל"ף: תאוכל (הוד' סק"ב 8, 13), יאומר
(יש' לח כא). בעיה זו של הכתיב אינה עניין לפועלי פ"א במיוחד:
ראוש (יש' ז ח"ט) — זואת (ט טו) — יואכלו (ט יא) — זות (סרך 2,
12, וראה לעיל עמ' 11).

אם ההשקפה המיבעת כאן, שאין כל קשר בין שיטת הכתיב המלא
במלים הנכתבות באל"ף ובין דרך בניית העתיד עם כינויים, טעונה סיוע,
הרי די להוכיח, כי דווקא פועלי פ"א בעתיד בתוספת כינויים נבנים על
על דרך השלמים: תאכולנו (יש' לא ח), יאכולוהו (סב ט).

למסורה: ואחריבה (יש' לו כה), ואורידה (סג ו), ואשלמה
 (יש' 2 נז יח). השווה: ואתהלכה (הוד' סק"ב 8, 3).
 בגזרות אין שינויים ניכרים. יש נטייה לפרק את שתי
 האותיות הדומות בשרשים מגזרת הכפולים: ירננו (יש' מב
 יא, סה יד). במקום הבאת, הולכתי נמצא: הביאותה
 (מג כג), הוליכותי (זמבטז; כתוב: והוליכתי). בפועלי ל"י
 מהופכים מעתיד לעבר נשאר לעתים הה"א בניגוד למסורה:
 ויעשה (יש' ה ב), ונהיה (סד ה), ויעלה (לזיד). על עתיד פועלי
 פ"א ראה הערה בעמוד הקודם.

כן אין שינויים בשימוש בנייני הפועל. על יסוד גגיל
 נוצר הציווי וקגלנה (אור סק"ב 11, 4). במקום מתנדבים
 בא נדבים (ז) (סרך 1, 7; 11, 1), ובמקום להתברך—להפרך (ז)
 (ש"ס 6, 6). פחד—מובנו הפחיד: ולפחד לבבו במשפטי אל (2, 4).
 אולם מורגשת מגמה לנורמאליזציה בנטייה. משקל
 יפעול בא במקום יפעל: ישכוב (סרך 7, 10), אכשול (11, 11).
 (12, 1). כן משמש המשקל פועל במקום פפעל: העושנים
 (יש' זד), שוכן (לג כד), והחורד (סו ב), ואולי: לגודפים (מג כח).
 אוהבים להוסיף למיד לצורות המקור הנסמך—ואף
 המוחלט: לרמוס (יש' א יב), להביא (שם יג), לשמוע (כח יב).
 להלוך (מב כד), לכפרה (מז יא). ייתכן שעוד תתבלט חובה
 לשימוש בזמנים מורכבים: החציצרות תהיינה מריעות (אור,
 סק"א 8, 1). יהיו הכוהנים מריעים (שם 11). יהיו הכוהנים
 והלויים מברכים (סרך 1, 19).

(1) לוח מתאימה הגרסה ביש' 1 מ ל: ובחורים כשול יכשולו (או יכשילו?).

עד עתה הנחנו שלצורת העבר „כשל" אין צורת עתיד מבניין קל.

צורת הריבוי של יום היא יומים (סרך 2, 19; 3, 5—
בהשפעה ארמית?). כך גם רואשיהמה (יש' נא יא). ואף סימן
ריבוי ארמי מובהק אינו חסר: מקץ שבעין שנה (כג יז).

ו. התחביר

התיאוריות של המדקדקים על שימושי ויין החיבור
לא תעמודנה בפני המציאות הלשונית שבמגילות. שפע של
ויינין מציף אותנו, וקשה לקבוע לעת עתה, אם יש להן יסוד,
אם אין: ישראל לוא ידע ועמי לא יתבונן (יש' א ג); הנה
ישכיל עבדי וירם ונשא וגבה (נב יג); גבזה וחדל
אישים ואיש מכאובות ויודע חולי וכמסתיר פנים ממנו
ונבוזהו ולוא חשבנוהו (נג ג); קרא בגרון ואל תחשוך
(יש' 2 נח א), למה תביטו בוגדים ותחריש... (חבק' 8,5);
כאשר צוה ביד מושה וביד כול עבדיו הנביאים ולאהוב...
(סרך 1, 3). הדוגמאות הן לאין ספור, אבל יש גם השמטות
לא מעטות של הויינין: אראה (יש' ו א). כרחל (נג ז), לא תדע
(יש' 2 נח ג), להכות (שם ד), בדרך זו מוכרע, למשל,
הפסוק בחבק' א' ייז, שלא היה לו הכרע: על כן יריק חרבו
תמיד להרוג גוים.

אין הקפדה גמורה על חוקי ההתאמה בין הנושא לנשוא:
ובכל מקום אשר יהיה שם עשרה אנשים (סרך 3,6). בדומה
לכך ישמש פועל בזכר עם שם ריבוי נקבה: ויפרשו כול
מצודות רשעה (הוד' סק"ב 9,8), שמה ירגיעו לילות
(יש' לד יד).

בעיקר מגילת יש' מבכרת דרך התבטאות אקטיבית על

פסיבית: אחרי כן יקראו לך עיר הצדק (א כ). ופושע מבטן יקראו לכה (מח ח; נח יב; סא ג). ונתנו הספר (כט יב). היקחו מגבור (מט כד) וכו'. אולי בניגיד לכך: ויאספו אָלו כול הגוים ויקבצו אלו כול העמים (חבק' ב ה). ועצמתִיך יחלצו (ז) (יש' 2 נח יא. ביש' 1: יחליצו).

שכיחה השמטת מלת היחס מן האיבר המאוחה, ואף כי השמטה זו מצויה בלשון המקרא, הריהי כ:ראה, מסימני התקופה: בעשק ומעל (חבק' 6.1), ובנכל ומרמה (5.3), ובאמה ופחד (7.4), לאלפים ומאות וחמשים ועשרות (סרך 21.2).

במקום מלת הזיקה זו נמצא ה': הלא ה' זה חטאנו לו (יש' מב כד). ובשינוי התחביר: עם זה יצרתי לי ותהלתי יואמרו (יש' מג כא).

מקום המלים במשפט יכול להיות שלא כמקובל: והיה כיא יערכו השולחן לאכול... הלחם (בטכסט יש דיטוגרפיה). או התירוש לשתות (!) הכוהן ישלח ידו לרשונה... (סרך 5.6). בהדגשה: והאיש אשר ילך רכיל ברעהו... ואיש ברבים ילך רכיל (16.7).

ולבסוף—ועל זה ישמחו תלמידינו (אבל לא יסמכו, כי כנראה שיבוש הוא)—שלילת הבינוני („הווה“) על ידי „לא“: אשר לוא יודע ספר (יש' כט יב), לוא שותה מים (מד יב).

הצצנו הצצה חטופה לתוך אוצר התופעות הלשוניות המתגלות לעינינו במגילות ים המלח, ואין זו אלא הצצה ראשונה בלבד. אבל כבר עתה ברור לכל מעיין: כאן מחצב עשיר, ועל הבלשן העברי לנצלו להבנת תולדות לשוננו בעבר, וגם להפראתה בעתיד.